

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری

گروه مرمت و احیاء بناها و بافت های تاریخی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

عنوان:

طرح مرمت و باززنده سازی کاروانسرای شاه عباسی میامی

به همراه ساماندهی بافت تاریخی میامی

استاد راهنما:

دکتر اصغر محمد مرادی

استاد مشاور:

دکتر علیرضا انیسی

پژوهشگر:

آرش محمد مرادی

بهار ۱۳۹۱

ISLAMIC AZAD UNIVERSITY
Central Tehran Branch
Faculty of Art and Architecture-Department of Restoration

(M.A)Thesis on: Restoration

Subject:
Restoration and Rehabilitation of Shah Abbasi Carvanserai Mayamay
With Organizing The Historical context

Advisor:
Dr.Asghar Mohammad Moradi

Reader:
Dr.Alireza Anisi

By:
Arash Mohammad Moradi

Spring 2012

در تهیه و گردآوری این پژوهش تنی چند از عزیزان م را یاری دادند، که بر خود واجب می دانم که از ایشان تشکر و قدردانی نمایم. نخست از دوستان خوبم آقای سروش هاشمی و خانم آیدا عباسی ، اما این تشکر کامل نخواهد بود اگر افراد زیر را به آن نیفزایم.

صمیمانه ترین تشکر و قدردانی را تقدیم به اساتید گرانقدر، آقایان دکتر اصغر محمدمرادی و دکتر علیرضا انیسی می نمایم که در مراحل مختلف کار با صبر و دقت فراوان دوست و راهنمای خوبم بودند.

همچنین در آخر جا دارد که از پرسنل محترم اداره میراث فرهنگی استان سمنان و ا هالی محترم روستای میامی نیز تشکر نمایم.

تقدیم به :

پدر و مادرم که تا ابد، در نیمه شب زندگی، به ستاره مهربانیشان

گوش دل سپرده ام و هرچه ستایش دارم رودخانه سبزیست پر از

مرغان محبت که همواره در گرمای حضورشان جاریست...

فهرست

فصل اول

- ۲.....(کلیات)
- ۱-۱- بیان مساله تحقیق ۳
- ۲-۱- اهمیت موضوع تحقیق و دلایل انتخاب آن..... ۳
- ۳-۱- هدفهای تحقیق ۴
- ۴-۱- سوالات یا فرضیه های تحقیق ۴
- ۵-۱- چهارچوب نظری و پیشینه تحقیق..... ۴
- ۶-۱- استراتژی پژوهش..... ۴
- ۷-۱- روش تحقیق یا رویکرد پژوهشی..... ۴
- ۸-۱- روش پژوهش یا روش گرد آوری اطلاعات..... ۵
- ۹-۱- واژه های کلیدی..... ۵
- ۱۰-۱- نتیجه گیری..... ۵

فصل دوم

- ۶.....(مطالعات جغرافیایی، طبیعی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و تاریخی منطقه)
- ۱-۲- مطالعات جغرافیایی، طبیعی، اجتماعی، فرهنگی، جمعیتی و اقتصادی استان سمنان..... ۷
- ۱-۱-۲- ویژگی های جغرافیایی و خطوط تقسیمات سیاسی استان سمنان..... ۷
- ۲-۲- مطالعات جغرافیایی، طبیعی و اقلیمی شهرستان شاهرود..... ۸
- ۱-۲-۲- ویژگی های اقلیمی..... ۸
- ۲-۲-۲- بررسی منابع آب..... ۸
- ۳-۲-۲- ویژگی های اجتماعی، فرهنگی، جمعیتی و اقتصادی شهرستان شاهرود..... ۹
- ۳-۲- بررسی وضعیت جغرافیایی و اقلیمی دهستان میامی..... ۱۰
- ۱-۳-۲- ویژگی های اقلیمی..... ۱۲
- ۲-۳-۲- ویژگی های اجمالی توپوگرافی و زمین شناسی (ناهموارها)..... ۱۵
- ۳-۳-۲- بررسی منابع آب..... ۱۸
- ۴-۳-۲- دستورالعمل های اقلیمی مؤثر طراحی در منطقه..... ۲۰
- ۵-۳-۲- ویژگیهای عمده فرهنگی و تاریخی دهستان میامی..... ۲۲

۲-۳-۶- ویژگیهای عمده اجتماعی و اقتصادی دهستان میامی..... ۲۴

۲-۳-۷- امکانات و پتانسیل های گردشگری دهستان میامی..... ۲۷

فصل سوم

۳۳..... (شناخت بافت دهستان میامی).....

۳-۱- علل پیدایش و روند شکل گیری کالبدی میامی..... ۳۴

۳-۲- خصوصیات کالبدی بافت تاریخی میامی..... ۴۳

۳-۳- گونه شناسی معماری میامی..... ۴۸

۳-۴- ساختاردهستان میامی..... ۴۹

۳-۵- تجزیه و تحلیل مطالعات پایه به تفکیک گروه مطالعات..... ۵۵

نقشه ها..... ۶۰

فصل چهارم

۶۷..... (بررسی و شناسایی راه های تاریخی منطقه و ساختمان وابسته به آن، کاروانسرا).....

۴-۱- بررسی و شناسایی راه های تاریخی منطقه..... ۶۸

۴-۲- بناهای وابسته به راه..... ۷۴

فصل پنجم

۸۳..... (مطالعه تطبیقی کاروانسرای میامی با سایر نمونه ها).....

۵-۱- مطالعات تطبیقی در سطح منطقه..... ۸۴

۵-۲- تحلیل کاروانسراها..... ۹۵

فصل ششم

۱۰۷..... (شناخت (بنای کاروانسرای شاه عباسی میامی).....

۶-۱- مستندات..... ۱۰۸

۶-۲- بررسی چگونگی الحاقات به بنا..... ۱۱۳

۶-۳- نحوه چگونگی استقرار بنا در بستر خود، ویژگی های توپوگرافی در ترکیب با کل بنا و نیز

تناسبات بین فضا و کالبد..... ۱۱۶

۶-۴- مطالعات خاص معماری بنا..... ۱۲۳

۶-۵- نقاط شاخص..... ۱۴۰

- ۶-۶- نسبت فضاهای باز و بسته و نیمه باز در پلان کاروانسرای شاه عباسی میامی..... ۱۴۳
- ۶-۷- ایستایی و پویایی فضا در کاروانسرای میامی..... ۱۴۴
- ۶-۸- تکرار و ریتم در نماهای خارجی..... ۱۴۵
- ۶-۹- بررسی هندسه و تناسبات بین فضا و کالبد..... ۱۴۶
- ۶-۱۰- بررسی سازه اصلی بنا..... ۱۴۷
- ۶-۱۱- پوشش ها..... ۱۵۳
- ۶-۱۲- سایر عناصر معماری در کاروانسرای میامی..... ۱۵۷
- ۶-۱۳- بررسی تزئینات بنا..... ۱۵۹
- ۶-۱۴- بررسی اقلیمی بنا..... ۱۶۳
- ۶-۱۵- فن شناسی بنا..... ۱۶۵
- ۶-۱۶- ضوابط و مقررات عرصه تاریخی کاروانسرای شاه عباسی دهستان میامی..... ۱۸۶
- ۶-۱۷- معرفی تصویری فضاها..... ۱۸۷
- نقشه ها..... ۲۰۸

فصل هفتم

- (آسیب شناسی)..... ۲۲۴
- مقدمه..... ۲۲۵
- ۷-۱- انواع عوامل مخمل..... ۲۲۶
- ۷-۲- آسیب های کاروانسرای میامی..... ۲۲۷
- ۷-۳- طبقه بندی آسیب ها..... ۲۳۵
- ۷-۴- جداول آسیب شناسی..... ۲۵۲
- نقشه های آسیب نگاری..... ۳۰۹
- جمع بندی..... ۳۱۴

فصل هشتم

- (طرح حفظ و احیاء)..... ۳۱۶
- مقدمه..... ۳۱۷
- ۸-۱- ضوابط اجرایی درحین حفاظت و مرمت بنا..... ۳۱۷
- ۸-۲- مبانی نظری مرمت..... ۳۱۸

- ۳-۸- شیوه درمان بنا(راهکارهای کلی)..... ۳۲۰
- ۴-۸- طرح حفاظت و مرمت کاروانسرای میامی..... ۳۳۹
- ۵-۸- طرح احیاء..... ۳۴۸
- ۱-۵-۸- مبانی نظری طرح احیای کاروانسرای میامی..... ۳۴۸
- ۲-۵-۸- جدول امکان سنجی..... ۳۵۲
- ۳-۵-۸- تاسیسات مکانیکی..... ۳۵۶
- ۵-۵-۸- سیستم روشنایی ۳۵۸
- ۴-۵-۸- سیستم آتش نشانی..... ۳۵۸
- ۵-۵-۸- سیستم روشنایی ۳۵۸
- ۶-۵-۸- سیستم اعلام حریق..... ۳۵۹
- ۷-۵-۸- میلمان..... ۳۶۰
- نقشه های مرمت و احیاء کاروانسرای میامی..... ۳۶۱
- منابع..... ۴۰۳
- چکیده انگلیسی..... ۴۰۶

بسمه تعالی
دانشکده هنر و معماری

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی	کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه : ۱۰۱۶۰۱۱۸۹۰۱۰۰۴
عنوان پایان نامه : طرح مرمت و باززنده سازی کاروانسرای شاه عباسی میامی به همراه ساماندهی بافت تاریخی میامی		
نام و نام خانوادگی دانشجو : آرش محمدمرادی	تاریخ شروع پایان نامه : ۱۳۹۰/۴/۲۲	تاریخ اتمام پایان نامه : ۱۳۹۱/۰۲/۲۰
شماره دانشجویی : ۸۸۰۶۵۱۷۵۹۰۰	رشته تحصیلی : مرمت و احیا بناها و بافتهای تاریخی	
استاد / استادان راهنما : دکتر اصغر محمدمرادی		
استاد / استادان مشاور: دکتر علیرضا انیسی		
آدرس و شماره تلفن : تهران ، تهرانسر، خیابان نفت شمالی، مجتمع شقایق واحد ۱۷		
چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده) :		
<p>پایان نامه پیش رو قصد دارد با حرکت در مسیری دقیق ، علمی و فنی با نگاه پژوهشی و تحقیقاتی و مطالعات دقیق کتابخانه ای و میدانی در مورد کاروانسراها به ویژه کاروانسرای شاه عباسی میامی شهرستان شاهرود استان سمنان (ایران) به عنوان موضوع پایان نامه و پس از جمعبندی اطلاعات بدست آمده و شناخت دقیق موضوع در پی روش های مناسب مرمتی بر آمده و با اجرایی کردن آنها بنا را برای احیا و باززنده سازی با در نظر گرفتن پتانسیل ها و نیازهای منطقه و دهستان بین راهی میامی آمده کند.</p>		

تاریخ و امضا :

مناسب است

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

مناسب نیست

مقدمه

کاروانسراها از روزگار دور باستان مورد توجه بوده اند، با توجه به سفرهای تجارتي و زیارتي که در گذشته های دور انجام می شده و با توجه به مسافت های زیاد بین مبدا تا مقصد ایجاد مامن و سرپناه بسیار حائز اهمیت و لازم و ضروری بوده چرا که عبور کاروانیان در طول مدت روز خستگی زیادی برای آنها به وجود می آورد واستراحت در شب را برای آنها لازم می کرده و اینان با ساختن کاروانسراها در نقاط مختلف و در طول مسیر به این امر حیاطی جامه عمل پوشانیده و با ایجاد سرپناه های امن و قابل سکونت شب را به صبح رسانیده تا اینکه سفر خود را به پایان برسانند.

کاروانسراها یکی از پیروزی های معماری ایران است، عنصری منزوی و فراموش شده از هنر معماری ایران که هرکدام خصوصیات بارز یک منطقه را به خود دارد. حفاظت از این گونه بناها صرفنظر از راه حل های احیا شاید تلاشی بی نتیجه و پرهزینه، ولی احیای کاروانسراها شاید نجات بخشی از معماری این مرز و بوم باشد.

فصل اول کلیات

۱-۱- بیان مساله تحقیق

هدف از انجام مطالعات عمدتاً یافتن پاسخ های مناسب برای نیازهای طراحی اثر می باشد به عنوان مثال یافتن گزینه ای مناسب برای کاربری اثر و محوطه تحت اختیار اطراف آن، وابسته به انجام مطالعات جامع در خصوص نیازهای مردم منطقه، قابلیت های موجود، وضعیت گردشگران در حال حاضر، پیش بینی میزان توسعه آن برای سالهای آینده، وضعیت اقلیمی و فصول مناسب جهت ارائه خدمات مختلف و موارد متعدد دیگری از این دست می باشد.

انچه را که می توان به عنوان مسایل یا عناصر کلی تاثیر گذار در روند تصمیم گیری و طراحی برای مجموعه مورد توجه قرار داد، در این رساله مورد توجه قرار گرفته است.

منابع اصلی که در این رساله مورد توجه قرار می گیرد عبارتند از، مطالعات انجام شده جهت تهیه طرح جامع و تفصیلی شهرستان شاهرود و طرح هادی روستای میامی و کلیه منابع تاریخی و جغرافیایی در دوره های مختلف

۱-۲- اهمیت موضوع تحقیق و دلایل انتخاب آن

کاروانسرای شاه عباسی مظهری موقعیت شهری خوبی به لحاظ معماری و شهرسازی دارد و میتواند خود، به صورت یک کانون شهری قوی مورد توجه قرار گیرد. میتوان اذعان داشت این بنا نسبت به سایر کاروانسراهای متروکه در مسری منتهی به خراسان از جایگاه بهتری برخوردار است. کاروانسرا عامل موثری برای ارتباط با خارج روستا و ایستگاه مناسب برای گردشگر میتواند باشد. با این رویکرد بنای تاریخی در بهره وری به جایگاه شایسته تری دست پیدا میکند و ظرفیت بازدهی آن از بعد فرهنگی و گردشگری بالا می رود. چرا که یک بنای تاریخی به خصوص کاروانسراهایی که در طول مسری جاده ابریشم واقع شده اند به صورت زنجیری وار با یکدیگر ارتباط داشته و پهنای تاریخی را با خود به همراه دارند و فراتر از یک روستا و شهر می باشد. این تاریخ عظیم با شکل گوی مسری راه ابریشم مطرح میشود. در نسخه آگاهی و حضور گردشگر در این فضاها نه تنها از لحاظ تفریحی و گردشگری بلکه در بعد فرهنگی و تاریخی نیز ارتقاء می یابد. پیگیری عملکردهای گردشگری و فرهنگی به صورت توأمان اهمیت دارد اما هدف اصلی بعد فرهنگی آن است. در نتیجه ابنیه تاریخی، می تواند خارج از عملکرد محدود مکانی و اقتصادی، شناخت و معرفت تاریخی را در دل خود جای دهند و جاذبه و بازدهی فراتر از یک بنا با شعاع تاثیرگذاری در یک منطقه کوچک (روستا یا شهر) داشته باشد.

۱-۳- هدفهای تحقیق

۱) معرفی دهستان میامی

۲) معرفی و شناساندن کاروانسرای شاه عباسی که خود مشتمل بر چند بخش می باشد :

الف- معرفی تاریخی ب- معرفی هنری ج- معرفی فنی و کالبدی د- معرفی تکنیک و فن ساخت

۳) شناخت آسیب های وارده بر بنا و عوامل آن

۴) ارائه طرح مرمت و باززنده سازی متناسب با شان و شخصیت بنا

۱-۴- سوالات یا فرضیه های تحقیق

- ارزش و اهمیت های بنا کدام است ؟

- فنون ساخت و فرایندهای اثر کدام است ؟

- عوامل ایجاد فرسایش در بنا کدام است ؟

- رویکردهای پیشین مداخلات چگونه است ؟

- چه طرح مرمتی می توان پیشنهاد داد ؟

۱-۵- چهارچوب نظری و پیشینه تحقیق

مبانی نظری در چهار فصل مورد بررسی قرار می گیرد که شامل :

۱) شناخت بنا (۲) آسیب شناسی (۳) طرح مرمت (۴) طرح احیا

۱-۶- استراتژی پژوهش

از روش کمی ی کیفی - کتابخانه ای استفاده می شود.

۱-۷- روش تحقیق یا رویکرد پژوهشی

با توجه به واسط بودن رشته مرمت و معماری در تمامی مقاطع و در برخی از مقاطع انواع رویکرد استفاده می شود.

۱-۸- روش پژوهش یا روش گرد آوری اطلاعات

کتابخانه ای - مصاحبه - میدانی

۱-۹- واژه های کلیدی

جاده ابریشم- میامی - کاروانسرا - کاروانسرای میامی

۱-۱۰- نتیجه گیری

با مد نظر قرار دادن حفاظت از میراث فرهنگی به عنوان گوشه ای از تاریخ این مرز و بوم و در راستای پیوند مردم با سنت پیشینیان به همراه ارج نهادن به ارزش های فرهنگی مردم طرح مرمت و احیا کاروانسرای شاه عباسی میامی در قالب یک مجموعه اقامتی بین راهی ارائه گردیده است.

فصل دوم

مطالعات جغرافیایی، طبیعی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و تاریخی منطقه

۱-۲- مطالعات جغرافیایی، طبیعی، اجتماعی، فرهنگی، جمعیتی و اقتصادی

۲-۳- بررسی وضعیت جغرافیایی و اقلیمی دهستان میامی

میامی در ۷۷ کیلومتری شرق شاهرود در گستره کویری شاهرود در دشت میامی واقع شده است و از نظر وسعت بزرگترین بخش این شهرستان بوده و به سه منطقه شامل: مرکز بخش و حومه آن، منطقه فرود و منطقه کالپوش تقسیم می‌شد. به لحاظ جغرافیایی مرکز بخش و حومه آن و منطقه فرود از نظر طبیعی، ۱/۵ آن کوهستانی و بقیه به صورت دشت، و منطقه کالپوش به کلی کوهستانی است.

۲-۳-۵- ویژگیهای عمده فرهنگی و تاریخی دهستان میامی

۲-۳-۵-۱- وجه تسمیه

نام آبادی ها و شهرهای ریشه های متفاوتی دارد، و عوامل مختلفی مانند: مذهب، نژاد، عوامل جغرافیایی، رویدادهای تاریخی، شیوه زیست اقتصادی و غیره در نامگذاری آنها موثر است. با تحقیقاتی که انجام شده است، مشخص گردید که نام شهر "میامی" متاثر از عوامل اقتصادی و شیوه کشاورزی است.

این نام به صورتهای مختلف درآمده و تغییر یافته است:

۱- میم بند ۲- میمند ۳- میمد ۴- میمه ۵- می می ۶- میامی

میامی از نظر لغوی به معنای می می است و این واژه از این جهت به کاررفته است که در این ناحیه انگور فراوان به دست می آورند .

فصل سوم

شناخت بافت دهستان میامی

۳-۱- علل پیدایش و روند شکل گیری کالبدی میامی

روند شکل گیری کالبدی میامی در ۵ مرحله اتفاق افتاده که اولین آنها هسته اولیه میامی نام دارد. عکس هوایی این محدوده در سال ۱۳۴۵ گرفته شده است. دور این هسته را خیابان نوروزپور فراگرفته و بعد از این مرحله اول گسترش و توسعه شروع می شود و در واقع هسته اولیه و مرحله اول گسترش هر دو در بافت قدیم رخ داده است تا این مرحله گسترش و توسعه کاملاً پیوسته بوده است.

حاصل مرحله دوم، شکل گیری محدوده خانه باغ ها و قسمت عمده ای از شهرک امام است. در واقع با شکل گیری شهرک امام گسترش از حالت پیوسته خارج شده و شکل قطایی نیز به آن اضافه می شود. بافت های پراکنده ای در سمت شمال شهرک امام نیز در همین مرحله شکل گرفته است برعکس بافت قدیم و خانه باغ ها که رشدشان به صورت ارگانیک بوده، در این مرحله شاهد شکل گیری بافت منظم و شطرنجی هستیم به عبارت دیگر اولین محدوده با برنامه ریزی قبلی میامی همزمان با شکل گیری بافت شهرک امام رخ داده است. عکس هوایی سال ۱۳۶۷ مرحله دوم توسعه شهر را به خوبی نمایش می دهد.

محدوده بعد از آن به عنوان مرحله سوم گسترش میامی نام برده می شود، گسترش به سمت شرق و غرب را سبب شده است. در این مرحله بعضی از بخش های خالی شهرک امام شکل گرفته و کاربری های شهری و فراشهری غیرمسکونی نیز در سمت شمال شهرک امام و حتی در دو سمت بزرگراه تهران مشهد شکل گرفته است. این روند با شکل گیری فضای اطراف میدان بسیج در همین مرحله ادامه یافته و باعث به وجود آمدن شهرک شرق شده است عکس هوایی این مرحله نیز در سال ۱۳۷۳ گرفته شده است.

بالاخره آخرین مرحله گسترش میامی باعث پرشدن فضاهای خالی موجود در بافت قدیم، شهرک امام و اطراف آن و همچنین شکل گیری شهرک شرق شده است. نطفه شکل گیری شهرک شرق در مرحله قبلی بسته شده و در این مرحله آماده سازی و واگذاری آن انجام شده است. اطلاعات و داده های مربوط به مرحله آخر برحسب آخرین نقشه پایه میامی می باشد.

در نهایت و در این ۵ مرحله گسترش شهر، سه محدوده و همچنین سه بافت مختلف شکل گرفته است. سه محدوده شهر شامل بافت قدیم و خانه باغ، شهرک امام و شهرک شرق است که بلوار امام رضا رابط این سه محدوده می باشد. در یک نگاه کلی می توان شکل خطی - قطاعی را برای شهر میامی متصور شد که سه محدوده جدا از هم مثل دانه های تسبیح شکل گرفته است. بافت های سه

گانه میامی نیز شامل بافت قدیم ، به صورت ارگانیک ، خانه باغ ، به صورت خطی و ارگانیک و شهرک های امام و شرق به صورت منظم و شطرنجی می باشد.

- نتیجه گیری:

بافت دهستان میامی با برخورداری از پتانسیل های فراوان در غالب زمینه ها قابلیت تبدیل به محیطی سالم و ایمن برای زندگی ساکنان آن و بهره مندی سکنه را دارد.

فصل چهارم

بررسی و شناسایی راه های تاریخی منطقه و ساختمان وابسته به آن،

کاروانسرا